

КАЛЯДКА Мікалай Сяргеевіч (н. 29.6.1952, г. Любань), беларускі дырыжор. Засл. дзеяч мастацтваў Беларусі (1994). Скончыў Дзярж. муз.-пед. ін-т імя Гнесіных у Маскве

М.С.Калядка.

(1976), Літоўскую кансерваторыю (1985). З 1979 дырыжор Нац. акадэмічнага Вял. тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь. Адначасова з 1976 выкладае ў Бел. акадэміі музыкі. Выканальніцкаму стылю К. ўласцівы рамантычны ўзвышанасць і эмацыянальная вытанчанасць. Высокай культуры спектакляў пад яго кіраўніцтвам садзейнічаюць добрае веданне муз. стыляў і іх дырыжорскіх інтэрпрэтацый, уважлівае стаўленне да канкрэтных маст. ідэй і іх глыбокае ўвасабленне. Пад муз. кіраўніцтвам К. пастаўлены балеты «Дон Кіхот» Л.Мінкуса (1979, 1989), «Сон у летнюю ноч» Ф.Мендэльсона (1990), «Эсмеральда» Ц.Пуні (2000), «Спячая прыгажуня» П.Чайкоўскага (2001), оперы «Яўген Анегін» П.Чайкоўскага (1986), «Баль-маскарад» Дж.Вердзі (1988), «Медыум» Дж.Менці (1989), «Князь Наваградскі» А.Бандарэнкі (1992), «Кармэн» Ж.Бізе (1996), «Сельскі гонар» П.Масканы (1997), а таксама опера для дзяцей «Воўк і сямёра казлянят» П.Уладзігерава (1984). Дырыжыраваў операмі «Дон Карлас» Дж.Вердзі, «Севільскі шырульнік» Дж.Расіні, «Дон Паскуале» Г.Даніэці, «Аланта» П.Чайкоўскага, балетамі «Спартак» А.Хачатурана, «Курган» Я.Лебава, «Кармэн-сюіта» Ж.Бізе — Р.Шчадрына, «Балеро» М.Равэля, «Чыпаліна» К.Хачатурана, «Крылы памяці» У.Кандрусевіча і інш.

КАЛЯДКІ, тое, што *калядныя песні*.

«КАЛЯДНАЯ ПІСАНКА», беларускія літаратурна-мастацкія альманахі пач. 20 ст. «Калядная пісанка на 1904 год» выдадзена нелегальна гектаграфічным спосабам у Пецярбургу ў канцы 1903 студэнцкай арганізацыяй «Круг беларускай народнай прасветы і культуры». Сціплыя асветніцкія задачы, што ставілі перад сабой выдаўцы, невял. аб'ём (6 с.), невысокі паліграф. ўзровень сведчаць пра цяжкасць выдавецкай справы пры станаўленні бел. нац.-вызв. руху. У зб. змешчаны вершы «Малітва» К.Каганца, «Роднай старонцы» Я.Лучыны, «Мужыцкая доля» і «Мужык не змяніўся» Цёткі (пад псеўд. Банадзельскага і Гаўрыла з Полацка), «Хто я?» І.Стаўбуна, «Вечер» Ф.Умястоўскага (пад псеўд. Дзядзька Пранук). Падбор вершаў, іх накіраванасць сведчаць пра імкненне паказаць спрадвечнае гора бел. селяніна, абудзіць у яго свабодалюбівыя і патрыятычныя пачуцці. «Калядная пісанка. 1913 год» надрукавана ў Вільні ў 1913 у друкарні М.Кухты (тыраж 1000 экз.). У ёй змешчаны арт. «За тры гады» М.Багдановіча і «Наш тэатр» М.Гарэцкага, творы Я.Купалы, Я.Коласа, М.Багдановіча, З.Бядулі, Я.Журбы, партрэт Ф.Скарыны і даведка «Доктар Францішак Скарына (Перакладчык Бібліі на беларускую мову)».

Літ.: Александровіч С.Х. Пущыны роднага слова. Мінск, 1971.

КАЛЯДНЫЯ ПЭСНІ, калядкі, жанр зімовага каляндарна-абрадавага ўсх.-слав., у тл. і бел. фальклору. Функцыі К.п. на працягу гіст. перыяду пераасэнсоўваліся — ад магіі слова і напева да эстэтычнай вартасці. Выконваюцца калядоўшчыкамі ў час абходу двароў аднавяскоўцаў. Іх класіфікацыя грунтуецца на функцыянальным прызначэнні, у адпаведнасці з якім вылучаюць творы, прысвечаныя гаспадару, гаспадыні, незамужняй дачцэ і нежанатаму сыну гаспадара. К.п. падзяляюць умоў-

на на 2 групы: да 1-й адносяць святочна-віншавальныя, якія спяваюць у ноч перад Раствам (24 снеж.) і Новым годам, 2-ю складаюць гульнівыя і карагодныя песні, што выконваюцца на працягу ўсяго каляндарнага дзесяцігоддзя з яго «святымі» ці «крывымі» вечарамі. Лейтматывам К.п. з'яўляецца ідэя аб урадлівасці нівы, важнейшым клопаце земляроба, на аснове якой развіваюцца інш. сюжэты твораў. З аднаго боку, іх выкананне было накіравана на пажаданне здароўя, шчасця ў хаце, плёну на ніве, прыбытку ў гаспадарцы, а з другога — насіла вітальна-віншавальны характар у гонар чалавека працы, узвялічвала яго разумовыя здольнасці, душэўную прыгажосць, ветлівасць, працавітасць. Кампазіцыйная пабудова К.п. уключае 3 часткі: уступ, у якім падаюцца звесткі пра выканаўцаў («А ў нядзелю ранюсенька ішлі хлопцы, удалыя малойцы, ішлі ж яны гукаючы, багатага двору пытаючы»), сюжэт, дзе малюецца двор гаспадара («Каля яго двара ўсе шаўковая трава, усё шаўковая трава, усё жалезны тын, стаўбы тачоныя, пазалачоныя, вароцікі сярэбраныя...»), канцоўка з просьбай аб абдорванні («Дарыце часцей, не байце басцей, гэты госці не частыя, у гадочак толькі разочак»). У К.п., што спяваліся ў час ігрышчаў, гульніаў, танцаў, адчувалася пачуццё радасці з нагоды прыходу свята («Йшлі Каляды ўвечары», «Ах, Калядачкі, нашы нежачкі», «А Калядачкі, вы барджэй, барджэй», «Дай, божа, нам Каляд даждаць»). Вял. групу К.п. складаюць творы пры рытуальным ваджэнні «казы» («казла»), якія выконвалі ў дні калядавання. Асобна вылучаюцца песенькі-цярэшкі, што спяваліся ў час правядзення тэатралізаваанай гульні «Жаніцтва Цярэшкі». Невял., камічнага зместу, яны спяваліся на тыповы напеў, надавалі «вяселлю для ўсіх» парадыйны характар, утрымлівалі ласкавыя звароты «дзядуля», «бабулечка», выконвалі важную функцыю ў правядзенні гульні: «На гары пшаніца-авёс, // Чаму, ты,

дзядуля, не рос, // Ці дожджык не паліваў, // Ці цябе татулька пражыў». Манера выканання К.п. пераважае антыфонная: пачынае запявала, які выконвае асн. змест твора, а астатнія падпяваюць — прыпеў («Святы вечар», «Добры вечар», «Коліда, коліда»). Дзякуючы высокаму эстэтычнаму ўзроўню К.п. шырока выкарыстоўваюцца ў сучаснай прафес. і аматарскай практыцы харавых і сольных спеваў.

Літ.: Зімовыя песні: Калядкі і шчадроўкі. Мінск, 1975; Гурскі А.И. Зімовая поэзія беларусов. Мінск, 1980; Можейко З.Я. Календарно-песенная культура Беларусі. Мінск, 1985.

А.М.Аляхновіч.

«КАЛЯДУ НА ДУБА ЦЯГНУЦЬ», старадаўні абрад завяршэння Каляд. Пашыраны ў Бярэзінскім р-не ў вёсках Новіны, Неганічы, Паложына, Глухі Ток і інш. Праводзіўся на вадзяную кушцю на вольным паветры. З саломы і старых рэчаў выраблялі антрапаморфную ляльку — Каляду, садзілі яе на салому зверху бараны, паміж ног усталёўвалі кушцю. Калядоўшчыкі пехатой або конна цягнулі Каляду да традыц. вызначанага дуба,

які рос у наваколлі. Абрад пачынаўся рытуалам знішчэння зімы — ляльку-Каляду вешалі на адну з галін дуба. Затым на яго вяршыню ўсцягвалі кушцю як ахвяру Сонцу, а каля дуба распальвалі вогнішча, каб маладое, зноў уваскрэслае Сонца змагло падужэць, наесціся кушці, набрацца сіл, растапіць снягі і «пусціці на зямлю травіцу». Вакол вогнішча спявалі калядныя песні і вадзілі заключны карагод. Зараз абрад існуе ў традыц. і трансфармаваным выглядзе. Напр., у в. Новіны Бярэзінскага р-на пачынаючы з 2000 на дуб усцягваюць (згодна з мясц. старадаўняй традыцыяй) зажыначны сноп мінулага года. Семантыка рытуалу — павышэнне ўраджаю на будучы год.

Л.А.Гуд.

КАЛЯДЫ, усходнеславянскае, у тым ліку і беларускае народнае зімовае свята, якое адбываецца ў перыяд зімовага сонцавароту, калі па нар. павер'і сонца паварочвае на лета, а зіма на мароз. Адзначалася з 24 снеж. па 6 студз. Да К. прымеркавана хрысціянскае свята Нараджэння Ісуса Хрыста: у католікаў — 25 снеж. і ў праваслаўных вернікаў — 7 студз. Язычніцкія

К. і Раство Хрыстова генетычна ўзаемязваны, але маюць разнаметавыя абрадавыя дзеі і розныя фалькл. творы, што іх суправаджаюць. У той жа час у каляднай абрадавай паэзіі вобраз К. расквечваецца касмаганічнымі фарбамі, што маюць божае адухаўленне: «яе конічак — ясен месячык, яе дужачка — ясна зорачка, яе пужачка — ясна звёздчачка». Асабліва значэнне сярод рытуальных дзей на К. надавалася ўшанаванню продкаў-дзядоў, якому прысвячаліся 3 кушці: перадкалядная посная, багатая, шчодрая пад Новы год і вадзяная, гал. перад Валохрышчам (18 студз.). Багаццем страў вызначалася другая вячэра на Шчодры вечар, якую яшчэ называюць мясной, тлустай, ласай, багатай, тоўстай і г.д. Выпякалі бліны, прычым першы блін з кожнай вячэры захоўвалі і ў апошні дзень К. гаспадыня частавала імі жывёлу і птушку (Дубровенскі р-н). На ўсе 3 кушці клікалі мароза, каб ён паспрыяў добраму ўраджаю ў будучым годзе: «Мароз, мароз, ідзі кушцю есці, а лета не бывай, па межах не хадзі, яры не губі». З гэтай жа мэтай наладжвалі варажбу ў форме прыкмет — тлумачэнняў з выкарыстаннем рэчаў і атрыбутаў хатняга ўжытку і сельскай гаспадаркі (зерне, сноп, сена), што сімвалічна азначала багаты ўраджай. Вял. значэнне надавалася навагодняй варажбе дзядучат, якая ўспрымалася як вызначэнне іх лёсу. Варажылі аб будучым замужжы, характары мужа, аб сямейным жыцці і т.п. На Новы год («Васілле») сялянскія дзеці наведвалі хаты вяскоўцаў з віншаваннямі, «засяваннем» жыта, аўса, ячменю і выкананнем заклінальных калядак, прызначаных забяспечыць матэрыяльны дабрабыт сям'і (кантактная магія). На К. вясковая моладзь наладжвала вячоркі, узаемныя пачастункі, танцы, ваджэнне карагодаў са спевамі і элементамі драматычнага дзеяння, гульні — «Яшчур», «Каралевіч», «Цярэшка». Вельмі папулярнай была гульня фрывольнага характару «Жаніцьба Цярэшкі», у

Абрад «Каляду на дуба цягнуць». Вёска Новіны Бярэзінскага раёна. 2010.

